ART-PEDAGOGIKA METODLARI ASOSIDA BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINING KREATIVLIGINI RIVOJLANTIRISH

Dauletmuratova Bayramgul Maxsetbay qizi
Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat
pedagogika instituti, 3-kurs doktoranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining kreativligini rivojlantirishda art-pedagogika metodlaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari tahlil qilinadi. Art-pedagogika ta'lim jarayonida san'atning turli shakllari, jumladan, tasviriy san'at, musiqa, teatr, raqs, badiiy ijod va boshqa kreativ faoliyat turlaridan foydalanish orqali o'quvchining shaxsiy va intellektual salohiyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: art-pedagogika, boshlang'ich ta'lim, kreativlik, ijodiy fikrlash, san'at, ijodiy faoliyat, pedagogik metod, o'quvchi, tasavvur, innovatsion ta'lim.

KIRISH. Kreativlik shaxsning mavjud bilim va tajribalar asosida yangi, original va mazmunli g'oyalarni yaratish qobiliyati sifatida namoyon bo'ladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativlikni rivojlantirish jarayoni ularning yosh xususiyatlariga mos metod va vositalarni tanlashni talab etadi. An'anaviy reproduktiv topshiriqlardan farqli ravishda ijodiy faoliyat o'quvchini mustaqil izlanishga, o'z qarashlarini ifodalashga va bir muammoning bir nechta yechimini izlashga undaydi. Shu nuqtayi nazardan, art-pedagogika boshlang'ich ta'limda kreativ qobiliyatlarni shakllantirishning istiqbolli yo'nalishlaridan biri sifatida qaralishi mumkin.

Art-pedagogika san'at imkoniyatlarini pedagogik maqsadlar bilan birlashtiradigan yondashuv bo'lib, unda o'quvchining ijodiy faoliyati ta'limiy va rivojlantiruvchi vazifalarni amalga oshirish vositasiga aylanadi. Bunda san'at faqat estetik tarbiya vositasi sifatida emas, balki o'quvchining tafakkuri, tasavvuri, hissiy tajribasi, kommunikativ faolligi va mustaqil fikrlashini rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik resurs sifatida qo'llanadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotda boshlang'ich ta'limda art-pedagogika metodlaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlarini aniqlash maqsadida ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirish va pedagogik kuzatish metodlaridan foydalanildi.

NATIJALAR. Boshlang'ich ta'lim jarayonida art-pedagogika metodlaridan foydalanish o'quvchilarning kreativligini bir nechta yo'nalishda rivojlantirish imkonini beradi. Birinchi navbatda, bunday metodlar bolaning tasavvurini faollashtiradi. Masalan, o'qituvchi o'quvchilarga "Agar daraxtlar gapira olganida..." yoki "Kelajakdagi mening shahrim" kabi mavzularda rasm chizishni taklif qilishi mumkin. Bunday topshiriqlarda yagona to'g'ri javob mavjud emas. O'quvchi o'z tasavvuriga asoslanib mustaqil obraz yaratadi. Natijada bolaning erkin fikrlashi va original g'oyalarni ilgari surishi uchun sharoit yuzaga keladi.

Rasm chizish va tasviriy ijod metodlari art-pedagogikaning boshlang'ich ta'limda qo'llanishi mumkin bo'lgan eng sodda va samarali shakllaridan biridir. O'quvchilarga oddiy predmetni tasvirlash bilan birga, uning noodatiy ko'rinishini yaratish, bir nechta predmetni yangi obrazga birlashtirish yoki berilgan hikoyani rasm orqali ifodalash topshirig'i berilishi mumkin. Bunday faoliyat vizual tafakkur va kreativ tasavvurni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kollaj va applikatsiya metodlari ham o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish uchun qulay imkoniyat yaratadi. Guruhli kollaj yaratish jarayonida bolalar o'z g'oyalarini taklif qiladi,

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

boshqalarning fikrlarini tinglaydi, umumiy qarorga keladi va yakuniy mahsulotni birgalikda yaratadi. Shu sababli ushbu metod kreativlik bilan bir qatorda hamkorlik, muloqot va jamoada ishlash ko'nikmalarini ham rivojlantiradi.

Musiqa bilan bog'liq art-pedagogik mashqlar o'quvchilarning hissiy va ijodiy faolligini oshirishga yordam beradi. Masalan, o'qituvchi musiqa tinglash jarayonida o'quvchilardan unda qanday obraz yoki voqeani tasavvur qilayotganini so'rashi mumkin. Keyinchalik o'quvchilar o'z tasavvurlarini rasm, qisqa hikoya yoki sahna ko'rinishi orqali ifodalashlari mumkin. Bunda bir xil musiqiy asar turli o'quvchilarda turlicha obrazlarni yuzaga keltirishi mumkinligi kreativ fikrlashning individual xususiyatlarini namoyon etadi.

Dramatizatsiya va rolli o'yinlar ham boshlang'ich sinf o'quvchilarining kreativligini rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Badiiy matn yoki ertakni sahnalashtirish jarayonida o'quvchilar qahramonlarning xarakterini tushunishga, dialoglarni ijodiy talqin qilishga va voqealar rivojini o'z tasavvurlariga ko'ra davom ettirishga harakat qiladi. O'qituvchi tayyor dialoglarni berish o'rniga ayrim vaziyatlarni o'quvchilarning o'zlari yaratishiga imkon berganida, ularning mustaqil fikrlash faolligi yanada ortadi.

Art-pedagogikaning yana bir muhim imkoniyati badiiy hikoyalash metodida namoyon bo'ladi. O'quvchilarga hikoyaning boshlanishi berilib, uning davomini mustaqil yaratish taklif etilishi mumkin. Masalan, "Bir kuni kichkina bola o'rmondan g'alati eshik topib oldi..." kabi boshlang'ich vaziyat berilib, o'quvchilardan voqeani davom ettirish so'raladi. Bu jarayon bolaning fantaziyasi, mantiqiy tafakkuri, nutqiy faolligi va ijodiy fikrlashini bir vaqtning o'zida rivojlantiradi.

Art-pedagogika metodlarini qo'llashda o'qituvchining roli ham alohida ahamiyatga ega. O'qituvchi ijodiy topshiriqni tashkil etuvchi va yo'naltiruvchi shaxs sifatida faoliyat yuritishi, biroq o'quvchining ijodiy jarayoniga ortiqcha aralashmasligi kerak. Chunki kreativ topshiriqlarda o'quvchining natijasi yagona andoza asosida baholanadigan bo'lsa, uning erkin fikrlashi cheklanishi mumkin. Shu sababli bunday faoliyatlarda jarayon, g'oyaning originalligi, mustaqillik va o'z fikrini asoslash qobiliyatiga e'tibor qaratish maqsadga muvofiq.

MUHOKAMA. Art-pedagogika metodlarining boshlang'ich ta'limdagi ahamiyatini faqat badiiy faoliyat bilan chegaralash to'g'ri emas. Ularning asosiy pedagogik qiymati san'at vositalari orqali o'quvchining bilish faoliyatini faollashtirish va ta'lim jarayonini shaxsga yo'naltirish imkoniyatida namoyon bo'ladi. Masalan, ona tili darsida hikoya yaratish, matematika darsida geometrik shakllardan obraz yaratish, tabiiy fanlarda tabiat manzarasini tasvirlash yoki musiqa darsida tinglangan asar asosida hikoya tuzish orqali turli fanlarning mazmunini ijodiy faoliyat bilan bog'lash mumkin.

Kreativlikni rivojlantirishda topshiriqlarning ochiq xarakterga ega bo'lishi muhim. Ochiq topshiriqlarda o'quvchi bitta tayyor javobni topish bilan cheklanmaydi, balki muammoni turli nuqtayi nazardan ko'rib chiqadi. Masalan, "Qanday qilib oddiy qog'ozdan yangi foydali buyum yaratish mumkin?" kabi topshiriq o'quvchini bir nechta variantni o'ylab ko'rishga undaydi. Bunday yondashuv divergent fikrlash elementlarini shakllantirishga yordam beradi.

XULOSA. Xulosa qilib aytganda, art-pedagogika metodlari boshlang'ich sinf o'quvchilarining kreativligini rivojlantirish uchun samarali pedagogik imkoniyatlarni taqdim etadi. Rasm chizish, kollaj, applikatsiya, musiqa, dramatizatsiya, rolli o'yin, badiiy hikoyalash va ijodiy muammoli topshiriqlardan foydalanish o'quvchilarning tasavvuri, mustaqil fikrlashi, tashabbuskorligi va o'z fikrini ifodalash qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Guilford J. P. Creativity // American Psychologist. 1950. Vol. 5, No. 9. P. 444–454.
2. Runco M. A., Jaeger G. J. The Standard Definition of Creativity // Creativity Research Journal. 2012. Vol. 24, No. 1. P. 92–96.
3. Torrance E. P. Torrance Tests of Creative Thinking. Bensenville, IL: Scholastic Testing Service, 1990.
4. Eisner E. W. The Arts and the Creation of Mind. New Haven: Yale University Press, 2002.
5. Robinson K. Out of Our Minds: Learning to be Creative. Oxford: Capstone, 2011.
6. Craft A. Creativity in Schools: Tensions and Dilemmas. London: Routledge, 2005.
7. OECD. PISA 2022 Assessment and Analytical Framework: Mathematics, Reading, Science, Creative Thinking and Financial Literacy. Paris: OECD Publishing, 2023.
8. UNESCO. Road Map for Arts Education. The World Conference on Arts Education: Building Creative Capacities for the 21st Century. Lisbon, 2006.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.